

РЕЦЕНЗИЯ

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“

в СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Рецензент: Красен Станчев, доцент в СУ

Автор на дисертационния труд:

Юлиян Войнов

Тема на дисертационния труд:

„Лагово моделиране на публичните финанси чрез стрес тест“

I. Общо представяне на дисертационния труд:

1. Предмет на дисертационния труд е тестването на динамиката на основните „индикатори за здраве“ на публичните финанси в обстановка на нетипични и многобройни предизвикателства, макар стремежът на автора да е съсредоточаването върху „циклично изгладените“ индикатори.

2. Обемът на труда е 196 (според копието на труда в „портативен-документален форма“).

3. Структурата труда е логична и, бих казал, необичайна с директният си начин на списване на труда: например уводът е лишен от обикновените типични общи обяснения на обстановката, която попада анализа. Вместо това Юлиян Войнов се съсредоточава върху методите на ЕС за оценка на мокропрудинциалните параметри на фиска на страните членки и тяхната еволюция. Емпиричният анализ на пропуските и грешките (глава II) е построена на принципа на дедукцията – от общото в дизайна на стрес тестовете към типичното за отделните страни, като прави преглед върху пропуските в моделирането на (или вземането предвид) на типичните за България рискове в стрес тестовете. Глава III е с изложение, което съчетава методология и емпирания приложени именно към България. Но приложими и към останалите страни членки на ЕС, и отвъд Съюза.

4. Списъкът на използваната литература също е логичен и като съдържание, и като обем. Познавайки публикациите на автора отвъд академичния ареал, ми се струва, че той ограничил съзнателно списъка книжнина само до най-пряко релевантните извори.

5. Идеята регресиите и тестовете да бъдат изведени в приложения не е съвсем типична (обикновено изчисленията се вписват в текста на дисертациите, в търсене на респект), но е много добра и според мен улеснява възприятието на основните достойнства на анализа.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд.

Техническите подробности могат да се намерят в автореферата и част от другата документация по защитата и мненията на колегите. Позволявам си да се спра предимно на съдържателните аспекти.

1. Актуалност. Тя не подлежи на съмнение.

Даже изглежда доста по-навременна от времето, когато е формулирана темата на труда. Т.е. преди пандемията от COVID-19 и много други външни

шокове и непредвидени събития в управлението на публичните финанси на страните от ЕС и особено България.

Пандемията имаше много страници стопански последици, но в пряко отношение към предмета на дисертацията е обстоятелството, че повечето, ако не всички, модели за оценка на икономически и фискални развития „отказаха да работят“. Повечето релевантни международни финансови институции (ако използвам един терминологичен намек на колегата) промениха своите оценки поне пет пъти за една година.

Регресионният анализ с включване на т. нар. „производствено разминаване“ или „output gap“ (с. 127-133) при сравняване на реконструкциите и прогнозичната способност на автора с тези министерството на финансите показва по-голяма точност от модела на министерството. Г-н Войнов отбелязва тази особеност в един от изводите от анализа.

Предметът на неговия труд са именно прогностичните капацитети на различните модели, използването им от ЕК и българския фиск чрез прилагане на възможни техни модификации (лаговото моделиране) и включването на рискови индикатори като „производственото разминаване“ (обикновено установявани *post factum*).

Обектът на анализ прилагането на тези модели и техните алтернативи чрез съчетание на багово моделиране и стрес тест.

Тезата на дисертационния труд докторска теза („прилагането на стрес тест върху емпиричен модел, включващ икономически и фискални компоненти и техните лагови измествания“ коригира и преодолява „съществуващите несъвършенства на прилаганите бюджетни прогнози, породени от „разминаването“ между бюджетна прогноза и реалното изпълнение на бюджета“ – с. 11, в стилистична редакция) е евристична, оригинална и е позволила на докторанта да подреди и изложи хипотезите на анализа, и изследователски цели и задачи.

Подходът и методите на изследване, макар и прилагани от колеги у нас и чужбина са оригинални и иновативни именно в посоченото съчетание. Следва да отбележа, че според мен приложени поотделно, моделите и output gap не даваха достоверни резултати през 2020 и мастиично 2021 г., когато падделичните и пост-пандемичните въздействия бяха особено видими.

Подходът на анализа ерагументиран от самото му прилагане. Съчетанието на регресии в лаговете и проверката чрез стресови индикатори потвърждават привилността за замисъла на дисертационния труд, неговата свежа новост и обоснованост на изводите (с. 159 и следващите).

2. Анализ на степента на разработеност.

Както стана дума, разработването на изследваната проблематика от други автори е типично, но съчетанието методите и подходите – не е.

Заслужава внимание едно много важно посочено от дисертанта обстоятелство: промените в методиката на изчисление на БВП, които правят неприложими или понижават евристичността на Коб-Дългас и далеч не толкова софистицирани модели, дори елементарните сравнения на развития у нас през 1990-те и през последните десетина години.

Проблемите с прилагането на този и други модели са много добре обяснени от г-н Войнов в съответния раздел на дисертацията (с. 52-53 и 55-57). Това направено пестеливо, но с ясно различима оценка на недостатъците и пропуските.

Аз не бих бил толкова пестелив особено при обяснението на демографските процеси след 1960-те, продължителността на живота и други имплицитни компоненти на моделите.

3. Мнение за обема на дисертационния труд.

Какво личи от току що казаното, аз бих се разпрострял на повече страници. Но пестеливостта на автора в изложението на целия анализ (от хипотезите до проверката им) е достойнство на дисертационния труд.

4. Оценка на качеството и броя на предложенията илюстративен материал

Тези материали (диаграми, графики и пояснения на регресиите) са напълно адекватни и достатъчни да ориентират читателя в качествата и правотата на направените изводи.

5. Оценка на научната, езиковата и стиловата редакция

Не виждам в труда елементи на некоректност в изложението, в обяснението на смисъла на използваните понятия или логическа неконсистентност на текста.

Всъщност изложението и стилът дават възможност на читателя сам да провери направените в дисертационния труд изводи.

6. Преценка на приложените иконометрични методи и на адекватността на използваните статистически данни

Както вече стана дума обясненията на термините, на методите на изчисление и използваните данни дават възможност на читателя да провери изводите на автора. Това е много съществено достойнство на дисертационния труд.

7. Мнение доколко кандидатът е спазил правилата на научната етика.

Не виждам компромиси с принципите на тази етика и с общоприетите начини на тяхното спазване. Държа да отбележа, че моят стил при тези очевидни изводи би бил доста повече „полемичен“ от този на г-н Войнов.

8. Мнение доколко авторефератът отразява точно и пълно труда.

Няма несъответствия и разминавания между дисертационния труд и неговото представяне в автореферата.

III.Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

1. От значима, - не казвам „изключителна“ само поради неувереност, - теоретическа и научно-приложна ценността са следните достойнства на труда на Юлиян Войнов:

a. Съчетанието на лаговите моделирания с рисковия показател като output gap и total factor productivity;

- b. Очертаването на границите на приложимост на тези методи и индикатори, заедно с обяснението на недостатъците в наличната база данни и начини на събирането им.
 - c. Очевидната полза от коригиране на предвижданията чрез „стрес-тестове“.
2. Засега няма данни предложените идеи и резултати да са намерили приложение при анализа публичните финанси у нас. Научно-популярните изяви на Юлиян Войнов, забележимото му присъствие в медиите очевидно имат заряда да разпространяват неговите иновативни аналитични подходи или поне резултата от прилагането им.
 3. По повод отзук и признанието им в специализираната научна литература не съм правил проверка.
 4. Пост-пандемичните стопански развития и натрупването на политически рискове само подчертават необходимостта от прилагането на подходи като предлаганите в дисертационния труд. През последните две и половина – три години към това призовава и Фискалния съвет на България (който в становищата си често споменава понятията, използвани в анализа на г-н Войнов).

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд.

Вече казах, че на мястото на автора, при тези изводи, аз бих бил по-полемичен. Той обаче компенсира тази обективност и сдържаност в дисертационния труд с изявите си в медиите. Те впрочем също се отличават с академична порядъчност, въпреки полемичния заряд и атмосфера.

Основно допускане в дисертационния труд е, че моделирането и регресиите са способни да предвидят или поне насочат вниманието към мокропрудинциалните рискове. За това и той предлага начини за по-подробно отчитане на рисковете и проверка чрез стрес.

Това е така и не е така: онова, което може да се нарече „чист политически риск“ остава извън вниманието на дисертационния труд. Например на две места в дисертацията се посочва, че е налице известно „постоянство на допусканите грешки“ („особено в определени подпериоди“), „зад които може да се крият политически мотиви“.

На мен ми липсват някои подробности от фискалния пейзаж и институции, които могат да бъдат използвани за проверка на „политическите мотиви“ или поне за сравнение на „допусканите грешки“.

Ето за какво става дума:

- a. Във фиска има „поведенчески“ прагове на допустимост на определени политиките, подходи и мерки; например прагове на пряко облагане на доходите около тях се натрупват стимули за поведение, които представляват риск за приходната част всеки бюджет. „Политическият мотив“ за въвеждане на такива прагове (от МРЗ до прогресивно облагане) е очевиден, но не може разпознат и описан с тези методи.
- b. Възможно е да бъде разпознат резултат – такъв е случаят със данъчните тежести върху труда, разwickvani и сочени като грешки в прогнозите на поне една дузина места в дисертацията. Проблемът тук не е просто каузалността, но и системността на ефектите. Например неплащането на

- социални осигуровки може да е следствие както на регуляторни причини (МРЗ и други) и на социално-светогледни нагласи зад буквата на съществени закони като Кодекса на труда и/или ГПК. А още по-неуловимо е влиянието на върховенството на закона. Очевидно тези фактори създават и сивата на икономиката. Очевидно е също, че зад тази сивата стои държавна и фискална политика, тя не е самостоятелен феномен или отделна променлива в статистическите изчисления.
- c. Между другото, не смятам, че стойностите за сивата икономика у нас, в Европа и света, получени от Шнайдер, са коректни, макар за съжаление да са широко приети. Включително от г-н Войнов. Според мен те следва да бъдат коригирани с изчисленията на "contract-intensive-money".
 - d. Работа би спечелила при сравнение на получените резултати за фиска с някои вече класически индекси като този Икономическата свобода по света, на Института Фрейзър (защото в сравнение с други подобни индекси е основан проверени данни за БВП) или Rule of Law Index (който е по същество оценъчен). Беглият им преглед при четенето на дисертацията показва, че са възможни ясно корелации между установеното за фиска и наблюдението на стопанската свобода и върховенството на закона.

V. Обобщено заключение и становище.

Посочените липси са, разбира се, важни за мен самия. При желание докторантът може добълни е доразвие своя анализ. За мен не подлежи на съмнение, че трудът на Юлиян Войнов съответства на най-взискателните български и международни стандарти и аз предлагам на жирито да му присъди аспирираното знание. лично аз правя това с абсолютна убеденост.

Дата: 26.2.2023 г.

(Красен Станчев)

Забележка: Препоръчителен обем на рецензията – 4-5 страници.